

УДК: 377:371

МАРІЯМ УЙСІМБАЄВА

Інститут проблем виховання НАПН України, м. Київ

ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

У статті розглядаються основні підходи науковців до визначення змісту понять «проект», «проектна діяльність»; обґрунтовується значення проектної діяльності у формуванні самостійності, креативності, комунікабельності та інших характеристик особистості учня; визначаються завдання та фактори успішного впровадження проектної діяльності.

***Ключові слова:** проект, проектування, діяльність, проектна діяльність, творча проектна діяльність.*

Постановка проблеми. В сучасному суспільстві найгострішою є проблема підготовки підростаючого покоління до реальних умов життя. На сучасному етапі розвитку освіти віддається перевага оновленню виховного процесу, який має бути соціальним і особистісним одночасно. Тому особлива увага приділяється переосмисленню організації та змісту навчально-виховного процесу сучасної школи на засадах інноваційних технологій. Однією з ефективних умов досягнення мети сучасного виховання – розвитку конкурентоздатної, творчої особистості, спроможної до самовизначення, самореалізації та самовдосконалення – є залучення учнів до проектної діяльності.

На відміну від традиційних заходів, які спрямовані на передачу школярам готового соціального досвіду, проектна діяльність учнів дає змогу найбільш повно врахувати здібності, потреби та наміри учнів. Проектна діяльність розглядається нами як чинник розвитку в учнів творчого мислення, формування самостійності, креативності та комунікабельності, як важлива умова становлення особистості у просторі існування.

Саме окреслені проблеми спонукали нас до всебічного вивчення питання змісту, завдань та проблем впровадження і поширення проектної діяльності у навчально-виховному процесі в сучасній школі.

Аналіз досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. Теоретичні засади проектної діяльності розкриваються у дослідженнях В. Гузеєва, О. Коберника, Н. Матяш, О. Пехоти, Є. Полат, В. Радіонова, В. Слободченкова, С. Сисоевої, І. Шендрик та ін.

Актуальні проблеми організації проектної діяльності стали предметом дисертаційних досліджень останніх років: С. Ізбаш «Проектна діяльність як фактор соціально-професійної адаптації студентів педагогічного університету», М. Пелагейченко «Підготовка майбутніх учителів трудового навчання до організації проектної діяльності учнів основної школи», О. Зосименко «Організація проектної діяльності майбутніх педагогів у процесі вивчення педагогічних дисциплін» та інших.

Зміст і значення проектної діяльності розглянуто у публікаціях А. Вдовиченко, А. Касперського, О. Коберника, В. Сидоренка, А. Терещука, Л. Хоменко та інших науковців.

Мета статті полягає у проведенні аналізу різних підходів до сутності поняття «проектна діяльність» як важливої умови становлення особистості у просторі існування.

Виклад основного матеріалу статті. Метою сучасної освіти є становлення особистості, як висококультурної, розвиненої та творчої, яка здатна до самоосвіти й саморозвитку. Здобути відповідний досвід і уміння надає можливість проектна діяльність у компетентнісно спрямованій освіті, яка є інструментом, що створює унікальні передумови для розвитку ключових компетенцій (соціальних, полікультурних, інформаційних, комунікативних тощо) і самостійності особистості в досягненні нового. На думку В. Слободчикова, проектування в освіті – це процес створення нових форм

спільності педагогів, учнів, педагогічної громадськості, нового змісту та технологій освіти, нових способів і технік педагогічної діяльності та мислення. Предметом проектування є створення умов (засобів, механізмів) етапу розвитку освіти в цілому, переходу її з одного стану в інший [14].

Особистість виховується у процесі діяльності. Тому застосування методу проектів у загальноосвітньому закладі має на меті стимулювання інтересу учнів до певних проблем і розв'язання цих проблем через діяльність. Під впливом середовища та спеціально організованих умов саме у діяльності формуються певні риси особистості, які закріплюються у поведінці, вчинках та діях.

Визначення поняття «діяльність» у психолого-педагогічній літературі об'єднує розуміння діяльності як свідомого процесу:

- діяльність – активна взаємодія людини з навколишньої дійсністю, у ході якої людина є суб'єктом, цілеспрямовано впливаючи на об'єкт і задовольняючи таким способом свої потреби [12, с. 95];

- діяльність – спосіб буття людини у світі, здатність її вносити в дійсність зміни. Основні компоненти діяльності: суб'єкт із його потребами; мета, відповідно до якої перетворюється предмет в об'єкт, на який спрямовано діяльність; засіб реалізації мети [4].

Результатом діяльності є перетворення як у зовнішньому світі, так і у самій людині, її знаннях, мотивах, здібностях. Реалізація певної діяльності у навчально-виховному процесі може відбуватися у проектній діяльності.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури свідчить про те, що поняття «проект» трактується досить широко:

- це сукупність концептуальної і формальної моделі, пакет документів, який подає опис на предметній мові того, що і як повинно бути зроблено [3, с. 137].

- це план, задум реалізації майбутньої діяльності [18, с. 36].

- це комплекс взаємозалежних одномоментних заходів, спрямованих на досягнення поставлених цілей при обмежених часових, бюджетних, кадрових та інших ресурсах [11].

Досить змістовний аналіз підходів до визначення змісту поняття «проект» подано у дисертаційному дослідженні С. Ізбаш [8]. Проект розглядається як сукупність певних дій, документів, план, задум реалізації майбутньої діяльності.

Ми погоджуємося з думкою В. Ассаул щодо неможливості поділу проектів на наукові та суто виховні. Будь-який проект ставить на меті виконання як навчальних, так і виховних завдань [1].

З урахуванням означеного, найбільш доречною є класифікація проектів, запропонована Е. Федорчук:

- продуктивний (створюючий) проект, пов'язаний з трудовою діяльністю (конструкторською, створенням макета, доглядом за рослинами і тваринами);

- споживчий проект (підготовка екскурсій, надання послуг, організація дозвілля);

- дослідницький проект (біологічний, фізіологічний, технічний, розв'язання історичних чи літературних проблем);

- навчальний проект (проект-вправа) для оволодіння певними навичками [15].

З огляду на мету нашого дослідження, актуальним є визначення проектування, подане Дж. Джонсоном, який визначає його як «процес, який дає початок змінам у штучному середовищі» [5, с. 326]. Поняття «проектування» в конкретній формі виражає прогностичну функцію керування, коли йдеться про майбутню матеріальну або ідеальну реальність. Його метою є реалізація одного з варіантів перетворення об'єктивної дійсності, пов'язаного з прагненням додати бажаних властивостей і рис проектуваному об'єкту.

Проектна діяльність – конструктивна і продуктивна діяльність особистості, спрямована на розв'язання життєво значущої проблеми, досягнення кінцевого результату в процесі цілепокладання, планування і здійснення проекту. Проектна діяльність належить до унікальних способів людської практики, пов'язаної із передбаченням майбутнього, створенням його ідеального образу, здійсненням та оцінкою наслідків

реалізації задумів. Проектування виступає як творча, інноваційна діяльність, оскільки завжди спрямована на створення об'єктивно і суб'єктивно нового продукту [6].

Головним завданням проектної діяльності є не набуття наукових знань, а допомога дитині зорієнтуватися у суспільному вирі подій та явищ – соціальних, економічних, інформаційних, а також оволодіти досвідом життя в громаді. Все це передбачає не пасивну адаптацію в соціумі, а розвиток активного творчого самоствердження в суспільстві з метою його розвитку та самовдосконалення [1].

Оскільки проектна діяльність має усі якості діяльності, то в її структурі можна визначити наступні компоненти: мотив, мета, способи, засоби, предмет, результат. Проектна діяльність надає учню широке поле нової для нього діяльності, тим самим сприяє появі широкого кола інтересів, і потім, через них, здійснює вплив на формування переконань та світогляду особистості [10].

Головною характерною складовою проектної діяльності є проблема, а точніше – проблемна ситуація, що є типовою для певної соціальної групи або культурного явища. Проблема виникає у разі невідповідності між реальним життям та уявленнями проектувальника про бажаний стан об'єкта. Проект використовується як засіб досягнення поставленої мети шляхом збереження, зміни або відновлення соціальних та культурних явищ. Конкретну проблему можна вирішити, використовуючи різні варіанти проектних рішень [11].

Важливими ознаками проектної діяльності є спрямованість на розвиток пізнавальних навичок, умінь самостійно конструювати свої знання орієнтуватися в інформаційному просторі, узагальнювати та інтегрувати знання, що отримані з різних джерел у процесі теоретичного і практичного навчання. На переконання Л. Лук'янової, участь у проектній діяльності надає можливість учневі самовдосконалюватися, а також відкриває можливості вибору особистої ролі в системі відносин колективу учасників проекту (автор ідей, виконавець, учасник, організатор) або залишає право вибору на індивідуальну роботу, і в цьому випадку виконавець проекту поєднує усі ролі в одній особі [9, с 17].

Проектування складається з таких основних стадій: аналіз проблемної ситуації, синтез та оцінка рішень. Процес створення проектів розвиває проектувальні навички його учасників, умінь орієнтуватися в інформаційному просторі, використовувати набуті знання на практиці, формує вміння самостійно конструювати власну діяльність [2].

У ході виконання проекту учні відчують задоволення від самого процесу роботи, почуття досягнення результату, змістовності і значущості роботи, підвищується самоповага, визнання з боку оточуючих, очікування успіху під час захисту проекту.

У процесі проектної діяльності, на думку І. Єрмакова та С. Шевцової, діти оволодівають певними компетенціями, спрямованими на визначення способів діяльності, обрання для себе практичного виду діяльності, оволодіння практичною діяльністю, оцінювання результатів цієї діяльності. Плюсами проектної діяльності є набуття вихованцями таких умінь:

- планувати свою роботу;
- використовувати багато джерел інформації;
- самостійно відбирати й накопичувати матеріал;
- аналізувати, зіставляти факти;
- аргументувати думку;
- приймати рішення;
- установлювати контакти;
- створювати кінцевий продукт (фільм, журнал, проект, сценарій);
- презентувати створене перед аудиторією;
- оцінювати себе і команду [7].

Проектна діяльність дозволяє формувати й розвивати специфічні навички проектування, а саме вчити:

- проблематизації (розгляду проблемного поля та виділенню підпроблем, формулюванню головної проблеми та задачі, яка впливає з цієї проблеми);

- цілепокладанню та плануванню діяльності;
- самоаналізу та рефлексії (самоаналізу успішності та результативності вирішення проблеми проекту);
- презентації своєї діяльності та результатів;
- вмінню готувати матеріал для проведення презентації в наочній формі, використовуючи для цього спеціально підготовлений продукт проектування;
- пошуку потрібної інформації, виокремленню та засвоєнню необхідного знання з інформаційного поля;
- практичному застосуванню знань, умінь, навичок у різноманітних, у т. ч. й нетипових, ситуаціях;
- вибору, освоєнню та використанню адекватної технології створення продукту проектування;
- проведенню дослідження (аналізу, синтезу, висунанню гіпотези, деталізації та узагальненню) [6].

Проектна діяльність – це спосіб розвитку творчості, самостійності, прагнення до ідеально-перспективного перетворення світу за допомогою креативних дій і операцій у процесі створення конкретного продукту – проекту ідеального та реального [17, с. 13].

Творча проектна діяльність виступає в якості об'єднуючого критерію, який синтезує в собі стійкі, що мають єдність, риси творчої діяльності. Адже творчий процес складається з чотирьох етапів: підготовка, визрівання, ілюмінація (інсайт), перевірка. Підготовка включає усвідомлення сутності проблеми та її визначення у межах робочих обмежень. Визрівання – це період дослідження, протягом якого розглядаються можливі розв'язки і накопичується додаткова інформація. Інсайт – мить появи нової ідеї, що видається здатною розв'язати проблему; ця ідея використовується як фокальна точка, від якої відходить багато можливих способів. У процесі перевірки розробляються критерії оцінки способу розв'язання задачі; всі можливі способи розглядаються через призму розроблених підходів і вибирається найбільш прийнятний [13].

Н. Матяш, порівнюючи проектну діяльність з іншими видами навчальної діяльності, визначає її перевагу в тому, що мета навчальної діяльності постає перед суб'єктами навчання в опосередкованій формі, приховано. Необхідність її досягнення усвідомлюється учнями поступово, створюється ситуація самостійного досягнення мети, що має значну особистісну цінність. Обґрунтування проблеми творчого проекту, планування технологічних процесів, виконання технологічних операцій, коригування об'єкту діяльності та інші елементи проектної діяльності змушують учня здобувати та засвоювати нові знання не відокремлено, а для досягнення мети кожного етапу проектної діяльності, тому засвоєння знань як мети навчального процесу констатується та присвоюється учням без усіякого натиску вчителя і знаходить особистісну значущість [10].

До факторів успішного впровадження проектної діяльності можна віднести:

- облаштоване середовище для самостійної творчої діяльності дітей, яке створює педагог; умови, в яких дитина відкриває нові знання, вирішує проблеми, опановує способи дій;
- співпраця та співтворчість всіх учасників навчально-виховного процесу;
- психолого-педагогічні умови, які є основою для співробітництва між педагогом і дитиною;
- застосування проблемних запитань, які викликають у дитини необхідність шукати відповідь, рішення задачі, загадки і обов'язково відповідають життєвому досвіду і рівню її розвитку;
- освітній процес будується не стільки на логіці навчального предмета, скільки на логіці діяльності дитини. Вона має особистісний сенс для дитини, підвищує його мотивацію в навчанні, забезпечує вихід кожної дитини на свій рівень;
- кожен із учасників проекту має отримати задоволення від почуття впевненості в собі, від спілкування одне з одним і від спільного виконання проектного завдання;
- відсутність змагання задля збереження пізнавальної активності, саморозвитку, виконання змістовної мети діяльності;

- урахування в організації проектної діяльності вікових особливостей мислення дітей, образного та почуттєвого сприймання [16].

Також для успішного впровадження проектної діяльності необхідно щоб педагог із вчителя перетворюється на помічника, радника, який завжди поряд з учнем. Важливо, щоб між учасниками навчально-виховного процесу переважав демократичний стиль взаємин. Проектна діяльність надає учню широке поле нової для нього діяльності, тим самим сприяє появі широкого кола інтересів, і потім, через них, здійснює вплив на формування переконань та світогляду [10, с. 148].

Висновки. Аналіз науково-методичної літератури дав нам змогу визначити сутність та структуру понять «проектування», «проект», «проектна діяльність». Проектна діяльність передбачає інтеграцію та безпосереднє застосування знань та вмінь, спрямованих на набуття особистісного досвіду. Вона створює умови для творчої самореалізації учнів, сприяє розвитку їх інтелектуальних здібностей, самостійності, відповідальності, умінню планувати, приймати рішення, оцінювати результати. Подальшу перспективу дослідження проблеми вбачаємо у розкритті виховних можливостей проектної діяльності у позакласній роботі.

Список використаних джерел

1. Ассаул В. Метод проектів у виховній роботі // Проектна діяльність у ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика: Науково-методичний посібник / За редакцією С. М. Шевцової, І. Г. Єрмакова, О. В. Батечко, В. О. Жадька. – К.: Департамент, 2008. – 520 с.
2. Василевська Л. С. Проектна діяльність методиста як засіб удосконалення професійної майстерності педагогів [Електронний ресурс] / Л. С. Василевська. // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Сер. : Психолого-педагогічні науки . – 2012. – № 6. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nzsp2012_6_32.pdf.
3. Гитман Е. Проект в образовательной области «Технология» Е. Гитман, М. Гитман // Школьные технологи. – 2002. – №6. – С. 136-137.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Устимович Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.
5. Джонс Дж. Методы прогнозирования / Дж. Джонс. – М.: Мир, 1986. – 524 с.
6. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремінь. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040с.
7. Єрмаков І. Г. Метод проектів у контексті життєвих результатів діяльності учнів І.Г. Єрмаков, С.М. Шевцова // Проектна діяльність у ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика: Науково-методичний посібник / За редакцією С. М. Шевцової, І. Г. Єрмакова, О. В. Батечко, В. О. Жадька. – К.: Департамент, 2008. – 520 с.
8. Ізбаш С. С. Проектна діяльність як фактор соціально-професійної адаптації студентів педагогічного університету [Текст] : дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Світлана Сергіївна Ізбаш; Мелітопольський держ. педагогічний ун-т. – Мелітополь, 2007. – 290 арк.: рис., табл. – арк. 265-290.
9. Лук'янова Л. Технологія організації проектної діяльності//Імідж сучасного педагога / Л. Лук'янова – 2009. – № 10. – С. 16-21.
10. Матяш Н. В. Генезис и сущность понятия «Проектная деятельность школьников» // Совершенствование технологического образования учащейся молодёжи. Сб. материалов международной научно-практической конференции «Технологическое образование сельских школьников в современных условиях». 19-21 сентября 2000 года / Н.В. Матяш / Под ред. Р.А. Галустова. – Армавир, АГПИ, 2000. – С. 146-154.
11. Петрова І. В. Проектування в соціально-культурній сфері: Навчальний посібник / І.В. Петрова. – К.: Вид-во КНУКіМ, 2007. – 372 с.
12. Психологический словарь / Под ред. В.П. Зинченко, Б.Г. Мещерякова. – М.: Педагогика-Пресс, 1996.
13. Роменець В. А. Психологія творчості: Навч.посібник. 3-те вид. / В. А. Роменець. – К.: Либідь, 2004. – 288 с.
14. Слободчиков В. И. Психологические основы личностно-ориентированного образования / В. И. Слободчиков // Мир образования – образование в мире. – 2001. – №1. – С. 14-18.
15. Сучасні педагогічні технології. Навчально-методичний посібник / Автор-укладач Е.І. Федорчук. – Кам'янець-Подільський: АБЕТКА, 2006. – С. 57.

16. Токаренко Н. Проектна діяльність із дітьми старшого дошкільного віку [Текст] / Н. Токаренко // Вихователь-методист дошкільного закладу : спеціаліз. журн. – 2013. – № 10. – С. 11-18.

17. Хоружа Л. Проектна культура вчителя: етичний компонент / Л. Хоружа // Шлях освіти. – 2006. – № 4. – С.11-15.

18. Шмальгаузен И. К. Пути и закономерности эволюционного процесса / И. К. Шмальгаузен // Избранные труды. – М., 1983. – 360 с.

Стаття надійшла до редакції .22.02.2014 р.

Уйсимбаева М.

Институт проблем воспитания НАПН Украины

ПРОЕКТНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ

В статье рассматриваются основные подходы ученых к определению содержания понятий «проект», «проектная деятельность»; обосновывается значение проектной деятельности в формировании самостоятельности, креативности, коммуникабельности и других характеристик личности учащегося; определяются задачи и факторы успешного внедрения проектной деятельности.

Ключевые слова: проект, проектирование, деятельность, проектная деятельность, творческая проектная деятельность.

Uisimbaeva M.

Institute of Problems of education NAPS of Ukraine

PROJECT ACTIVITY: THEORETICAL ASPECTS

The article deals with basic scientific approaches to determining the content of the concepts of «project», «the project activity», is substantiated the value of the project activity in the formation of self-reliance, creativity, communicability and other characteristics of the individual pupil's, are determined tasks and factors of successful implementation of the project activities.

The basic abilities and skills are defined that pupils acquire in the project activity emphasizes the unity of teaching and educational tasks undertaken in the project activity and its creative character.

Keywords: project, designing, activity, the project activity, creative project activity.